

बी. ए. एम्. एस्. डॉक्टर व IMCC Act 1970

ऑलोपॅथीक औषधे BAMS डॉक्टरांनी कायदेशीरदृष्ट्या वापरावीत याकरता आपल्याला केंद्रीय स्तरावर जो कायदा लागू आहे तो कायदा म्हणजे IMCC Act 1970. या कायद्याने या दृष्टीने काही अधिकार दिलेले आहेत का? त्या अनुषंगाने बी. ए. एम्. एस्. कोर्समध्ये शैक्षणिकदृष्ट्या काय योजना केली आहे याचाही अभ्यास प्रत्येकाचा हवा.

आता अनेक मंडळी आयुर्वेदीक डॉक्टर, इंटिग्रेटेड डॉक्टर वा शुद्ध आयुर्वेदीक डॉक्टर अशाप्रकारे शब्दप्रयोग करत असतात. अनेक संघटना व व्यक्ती राजकीयदृष्ट्या अशा प्रकारचा शब्दप्रयोग करतात असे BGA चे निरीक्षण आहे. पण सध्याच्या प्रस्तावित कायद्यानुसार असे म्हणता कामा नये.

IMCC ACT 1970 नुसार आयुर्वेद, युनानी व सिद्ध या तीनही प्रकारच्या पदवीधारकांना ISM म्हणजेच Indian System of Medicine चे डॉक्टर्स

किंवा भारतीय चिकित्सापद्धतीचे डॉक्टर्स असेच कायद्याने म्हणतात.

या कारणाकरताच आपल्या केंद्रीय स्तरावरील शिखर संस्थेचे नाव Central Council of Indian medicine आहे. त्याच धर्तीवर महाराष्ट्र राज्य स्तरावरही जी शिखर संस्था कार्यरत आहे तिचे नाव आहे Maharashtra council of Indian Medicine. या नावांमध्येही कोठेही आयुर्वेदीक हा शब्द नाही आणि म्हणूनच IMCC Act 1970 नुसार Indian Sytem of Medicine (ISM) कोणाला म्हणावे याची व्याख्या स्पष्ट शब्दात दिलेली दिसून येते.

Indian Sytem of Medicine - Indian Sytem of Medicine is Ayurved Supplimented by modern advances. यातील modern advances म्हणजे नक्की काय त्याचे Notification खालीलप्रमाणे :

**CENTRAL COUNCIL OF INDIAN MEDICINE
INSTITUTIONAL AREA,
Janakpuri, New Delhi 110058**

Notification

F. No. 8-5/2002-Ay. (MM) Dated: 22.1.2004

In exercise of the power conferred by 2(l) (e) of the Indian Medicine Central Council Act, 1970 hereby Central Council of Indian Medicine notify that :- The Indian Medicine Central Council Act, 1970 is very clear with regard to definition of Indian Systems of Medicine of which reads as follows

“Indian Medicine” means the system of Indian Medicine commonly known as Ashtang Ayurveda, siddha or Unani Tibb whether supplemented or not by such modern advances as the Central Council may declare by notification from time to time.

To clarify the word “Modern Advances” the Council at its

meeting held on 23rd March 2003 has passed the resolution and defined Indian Medicine as under :

“This meeting of the Central Council hereby unanimously resolved that in clause (e) of Sub-section 2(1) of the IMCC Act, 1970, the word ‘Modern Advances’ be read as advances made in the various branches of Modern Scientific medicine in all its branches of Internal medicine, Surgery, Gynaecology and obstetrics, Anesthesiology, diagnostic procedures and other technological innovation made from time to time and declare that the courses and curriculum conducted and recognized by the Central council of Indian Medicine are supplemented with such modern advances.”

It is further clarified that the rights of practitioners of Indian Systems of Medicine are protected under Indian Medicine Central Council Act, 1970 under section 17(3) (B) which states as under-

“ Nothing contained in Sub-section (2) shall affect privileges (including the right to practise any system of medicine) conferred by or under any law relating to registration of practitioners of Indian Medicine for the time being in force in any State on a practitioners of Indian Medicine enrolled on a State Register of Indian Medicine.”

The Government of India from time to time and again have asked the Council to improve the syllabus by including subjects with regard to National Programmes like National Malaria eradication programme, TB, Leprosy, Family Welfare Programme, RCH Programme, Immunisation Programme, AIDS, Cancer etc. and accordingly the Council has strengthened the Syllabus of all the system of Medicine.

The institutionally qualified practitioners of Ayurveda, Siddha, Unani Tibb are eligible to practice respective Sys-

tems with modern Scientific medicine including surgery and Gynecology Obstetrics, Anesthesiology, ENT opthalmology etc. based on the training and teaching. Such notification was also notified by the central Council on 30.10.1996.

Indian Sytem of Medicine

या नुसार Indian Sytem of Medicine is Ayurved Supplimented by modern advances ही व्याख्या केलेली आहे. यातील Modern advances म्हणजे नक्की काय याचीही व्याख्या तपशीलवार पुन्हा एकदा २००४ सालात मुद्दाम केली गेली आहे व तसे Notification ही काढले गेले.

वरील Notification नुसारही BAMS डॉक्टर हा allopathic औषधे कायद्याने वापरू शकतो हे स्पष्टपणे दिसून येते.

१९७० नंतरचे BAMS डॉक्टर्स हे शुद्ध आयुर्वेदीक डॉक्टर्स आहेत असा कायम उल्लेख करतात. BGCON 98 या BGA ने पुण्यात घेतलेल्या पहिल्या कार्यक्रमात आश्वासन दिल्याप्रमाणे नोव्हेंबर १९९८ मध्य 'शुद्ध' हा शब्द कायद्याने वगळ्यात आला आहे. असा जी. आर. मा. मंत्री डॉ. दौलतराव आहेर यांनी ५ नोव्हेंबर १९८८ रोजी काढला. त्यामुळे कायद्याच्या दृष्टीने शुद्ध, अशुद्ध, इंटिग्रेटेड या कोणत्याही प्रकाराला कायद्यात अजिबात स्थान नाही हेही प्रत्येकाने समजून घ्यायला हवे.

सेंट्रल कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडीसीनने जाहीर केलेला द्रव्यगुण या विषयाचा संस्कृत सिलॅबस पुढीलप्रमाणे आहे : १९९६ सालामध्ये अष्टांग आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे येथे डॉ. मधुकर हरी परांजपे यांचे मदतीने त्या सभेचा खर्च बी.जी.ए. ने करून संस्कृत सिलॅबसचे इंग्रजीत भाषांतर केले गेले. या कामात पुण्याचे प्रख्यात वैद्य प. य. वैद्य खडीवाले यांनी प्राधान्याने मदत केली व द्रव्यगुण या विषयाचे इंग्रजी भाषांतर प्रसृत झाले ते पुढीलप्रमाणे : वरीलप्रमाणे सातोस्कर, भांडारकर काळे यांचे Pharmacology चे दोन्ही volume हे BAMS पदवीच्या द्रव्यगुणविज्ञान विषयात प्रत्येक कॉलेजने शिकवायला हवेत त्यावर परीक्षेत प्रश्न विचारले जायला हवेत व त्यानुसार BAMS विद्यार्थी हे Modern

Pharmacology शिकलेले डॉक्टर्स ठरतात. या आधारावरच प्रत्येक राज्यात Food & drug rule 1945 2-e-e III अंतर्गत बी.ए.एम.एस. डॉक्टरांकरता Allopathic औषधे वापरण्याचा G.R. काढला जातो हेही या दृष्टीने लक्षात ठेवायला हवे.

म्हणूनच जर भारतातील कोणतेही आयुर्वेद कॉलेज Pharmacology च्या पुस्तकाप्रमाणे आधुनिक द्रव्यगुणविज्ञान शिकवत नसतील तर तो CCIM च्या नियमानुसार भंग ठरतो व तसे शिकवण्याची सुविधा देणे हे प्रत्येक कॉलेजला बंधनकारक आहे याची कृपया सर्व BAMS विद्यार्थ्यांनी नोंद घ्यायला हवी. आपापल्या कॉलेजमध्ये वर्गात हा विषय शिकवायला भाग पाडायला हवे. शिक्षकांनी या विषयावर प्रश्न हे पेपरात टाकायला हवेत व या दृष्टीने BAMS विद्यार्थ्यांना तयार करायला हवे.

सध्या संपूर्ण जगात Pharmacology या विषयावरील अभ्यासाची सुविधा लक्षात घेतली तर IMCC 1970 नुसार All India Institute of Indian Systematic Pharmacology या शिखरसंस्थेची स्थापना व्हायला हवी.

त्या अंतर्गत आयुर्वेदिक औषधे, Herbal water extract, hydroalcoholic extract यांसारख्या आयुर्वेदीक औषध निर्मितीच्या नवीन संकल्पना व औषधे यांच्यावर संशोधन व्हायला हेवे. आणि त्याचबरोबर Modern Pharmacology नुसार ज्या औषधांवर अगोदरच संशोधन कायदेशीरदृष्ट्या जाहीर झाले आहे व ज्या औषधांना food & drug मान्यता देते त्या औषधांची माहिती वेळोवेळी जाहीर व्हायला हवी.

हा समन्वय या प्रकारे नवीन शिखरसंस्था स्थापन केली तरच शक्य आहे व राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आयुर्वेदीय औषधांचे संशोधन व त्यांचा अॅलोपॅथीक औषधांशी तुलनात्मक विचार हा शास्त्रीय ठरेल व संपूर्ण जगासमोर आयुर्वेदीक औषधे शास्त्रीय परिभाषेत मांडता येणे शक्य आहे. या प्रकारच्या शिखरसंस्थेची भारतात उभारणी होण्यासाठी केंद्र सरकारकडे BGA पाठपुरावा करेल व त्या अनुषंगाने राष्ट्रीय स्तरावर आयुर्वेदिक फॅकल्टीमध्ये जनजागृती पुढील काळात करेल असे या निमित्ताने आम्ही BGA तर्फे जाहीर आश्वासन देतो.

बी.ए.एम्.एस्. डॉक्टर व अॅलोपॅथीक औषधे वापरण्याचा अधिकार

भारतामध्ये आयुर्वेद, होमिओपॅथी, सिद्ध, युनानी, अॅलोपॅथी व नॅचरोपॅथी, ह्या चिकित्सा पद्धती मान्यताप्राप्त चिकित्सापद्धती आहेत. नॅचरोपॅथी वगळता इतर चिकित्सापद्धतींमध्ये औषध चिकित्सेचा वापर केला जातो. जरी एम.बी.बी.एस. - अॅलोपॅथी, बी.ए.एम.एस. - आयुर्वेद, बी.यु.एम.एस. - युनानी, बी.एस.एम.एस. - सिद्ध, बी.एच.एम.एस. - होमिओपॅथी अशा प्रकारे प्रत्येक चिकित्सापद्धतीनुसार जरी वेगवेगळ्या नावांच्या पदव्या असल्या तरीही त्या प्रत्येकातील औषधीचिकित्सा मात्र Food & drug rule 1945 अन्व आणि औषध कायदा याच कायदानुसार नियंत्रित केली जाते.

भारतातील सद्य परिस्थितीतील कायद्याच्या विभागणीनुसार वैद्यकीय चिकित्सा व लक्षण हा विषय Concurrent या प्रकारात मोडत असल्याने त्यावर केंद्रसरकारतर्फे केले जाणारे कायदे आणि राज्यसरकारतर्फे केले जाणारे कायदे या दोन्ही कायदानुसार त्यावर नियंत्रण ठेवले जाते.

Food & Drug rule 1945 हा कायदा केंद्र सरकारच्या अखत्यारीतील कायदा असल्याने त्याच्या अंमलबजावणीचे क्षेत्र संपूर्ण भारत आहे आणि कोणत्याही राज्यास या कायद्याची मर्यादा न ओलांडताच स्वतःचे कायदे करावे लागतात किंवा या केंद्रीय कायद्याच्या तरतूदीनुसारच स्वतःचे कायदे करावे लागतात.

कायद्यात असणाऱ्या वरील प्रकारच्या बंधनावरून मित्रांनो तुमच्या लक्षात आले असेल कि एम.बी.बी.एस. झाला म्हणून तो पदवीधारक अॅलोपॅथीक औषध वापरतो किंवा बी.ए.एम.एस. पदवीधारक ती पदवी घेतली म्हणून आयुर्वेदीक औषधे कायद्याने वापरतो हे कायद्याच्या दृष्टीने पुरेसे नाही तर Food & Drug rule 1945 नुसार अॅलोपॅथीक, आयुर्वेदिक, युनानी इ. औषधे कोणी वापरायची या विषयी जी काय नियमावली दिलेली असेल त्याप्रमाणेच तो पदवीधारक कोणत्या प्रकारची औषधे वापरू शकतो याचे अधिकार ठरतात.

1) Food & Drug rule 1945 नुसार अॅलोपॅथीक औषधे वापरणे, प्रिस्क्राइब करणे व साठवणे या करता या कायदानुसार व्याख्या केलेला R.M.P. (Registered Medical Practitioner) हवा. तरच तो डॉक्टर अॅलोपॅथीक औषधे वापरू शकतो.

या R.M.P. च्या व्याख्येसाठी Food & Drug rule मधील 2 e.e. या नियमाचा आधार घ्यायला लागतो. या ठिकाणी Registered Medical Practitioner ची व्याख्या दिलेली आहे. त्यामध्ये 2 e.e. (I) या प्रकारामध्ये अॅलोपॅथीक पदवीधारक, एम.बी.बी.एस. डॉक्टर्स हे येतात.

(II) या प्रकारात अॅलोपॅथीचे पदवीधारक यांचा समावेश होतो.

(III) या प्रकारात जे डॉक्टर्स (I) आणि (II) या प्रकारात येत नाहीत आणि ज्यांची नोंदणी राज्यस्तरीय वेगळी ठेवलेली असते आणि ज्यांना Food & Drug rule 2 e.e. III करता त्या त्या राज्याने अॅलोपॅथीक औषधे वापरण्याचा अधिकार दिलेला आहे ते पदवीधारक येतात. यात होमिओपॅथिक डॉक्टरांचा समावेश नाही असा स्पष्ट उल्लेख आहे.

(IV) या प्रकारात दंतवैद्यकातील पदवीधारकांचा समावेश होतो.

(V) या प्रकारात पशूवैद्यकीय पदवीधारकांचा समावेश होतो.

वरील प्रकारे कायद्याची provision बघितली तर या व्याख्येमध्ये 2 e.e. III या प्रकारातच फक्त बी.ए.एम.एस. डॉक्टर बसू शकतो कारण तो अॅलोपॅथीक नाही. BUMS व BAMS डॉक्टरांची राज्यस्तरीय वेगळी नोंदणी असते जसे महाराष्ट्रामध्ये महाराष्ट्र कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडिसीनमध्ये ISM डॉक्टरांची वेगळी नोंदणी असते. BAMS डॉक्टर्स हे होमिओपॅथिक नाहीत. पण त्याचवेळी या डॉक्टरांची ज्या शेड्यूलमध्ये राज्यस्तरावर नोंदणी असेल त्या शेड्यूलच्या उल्लेखासह त्यांच्याकरता त्या त्या राज्यसरकारने Food & Drug rule मधील 2 e.e. III या तरतूदीकरता वेगळा G. R. काढून त्यांना अॅलोपॅथीक औषधे देण्याचे अधिकार दिलेले असायला हवेत.

मित्रांनो, कायद्याचा हा विषय कळायला नक्कीच क्लिष्ट आहे पण अवघड मात्र नाही पण अॅलोपॅथीक औषधे वापरायचा अधिकार हवा असेल तर हा विषय

असाच्या असा समजून घ्या. कायदानुसार एवढी एकच तरतूद BAMS डॉक्टरांना
ॲलोपॅथीची औषधे वापरायला परवानगी देते.

आता या Food & Drug rule मधील 2 e.e. III या कलमाबाबत महाराष्ट्रात
पूर्वी काय घडले आणि आता काय परिस्थिती आहे हे समजावून घेवू.

Food & Drug rule 2 e.e. III यामध्ये R.M.P. म्हणून आयुर्वेदीक
पदवीधारकांना मान्यता मिळावी म्हणून महाराष्ट्र सरकारने १९६५ मध्ये पहिल्यांदा
G. R. काढला तो पुढीलप्रमाणे :

**G.N., U.D. & P.H.D., No. DRG . 1160/69919-R,
dated 5th June, 1965 (M.G., Pt. IV-A, p. 736)**

In pursuance of the provisions of sub-clause (iii) of
clause (ee) of Rule 2 of the Drugs Rules, 1945, the
Government of Maharashtra hereby declares the persons
holding qualification for the time being mentioned in Parts
A, B and D of the Schedule appended to the Maharashtra
Medical Practitioners under that Act (not being persons falling
within sub-clause (i) or sub-clause (ii) of clause (ee) of the
said Rule 2, to be persons practising the modern scientific
system of medicine for the purposes of the Drugs Act, 1940
(XXIII of 1940).

यानुसार BAMS - D.A.S.F. G.F.A.M. या प्रकारच्या पदव्या महाराष्ट्र
कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडीसीनच्या ज्या A, B, D या प्रकारात येतात त्यांचा
उल्लेख करून हा G. R. काढण्यात आला. मग हा G. R. १९६५ पूर्वी का
नव्हता?

मित्रांनो, १९६१ सालात महाराष्ट्र राज्यस्तरावर एम.एम.पी. ॲक्ट १९६१ हा
स्वतंत्र कायदा आयुर्वेद व युनानी डॉक्टरांकरता आला म्हणून त्यानंतर १९६५
सालात वरील प्रकारे G. R. काढून महाराष्ट्रातील आयुर्वेदीक व्यावसायिकांना

अॅलोपॅथीक औषधे वापरण्याचा अधिकार दिला गेला.

या सर्व प्रक्रियेमध्ये त्या काळात प्रत्येक राज्यात वेगवेगळे कोर्स असल्याने काही कोर्सेस शुद्ध आयुर्वेदाचे होते. उदा. महाराष्ट्रातील D.S.A.C. कोर्स. या कोर्सचे तुम्हा आम्हांस वंदनीय असणारे वै. प. य. वैद्य खडीवाले हे एक आहेत. १९६५ मधील Provision नुसार या मंडळींना अॅलोपॅथीक औषधे वापरायला परवानगी नव्हती म्हणून राज्य सरकारने या सगळ्या मंडळींना एक अॅलोपॅथीका कोर्स दिला व १९६९ सालामध्ये पुन्हा नवीन G. R. काढून Food & Drug rule 2 e.e. III अन्वये त्यावेळच्या सर्व आयुर्वेद पदवीधारकांना R.M.P. च्या व्याख्येत बसविले. तो G. R. पुढीलप्रमाणे :

**G.N., U.D. & P.H. & H.D., No. DRG. 1167/32137-V,
dated 18th March, 1969 (M.G., Pt. IV-A, p. 124)**

IN pursuance of the provisions of sub-clause (iii) of clause (ee) of Rule 2 of the Drugs and Cosmetics Rules, 1945, the Government of Maharashtra hereby declares the persons (not being persons falling within sub-clause (i) or sub-clause (ii) of clause (ee) of the said Rule 2, holding any of the qualifications for the time being mentioned in Part "C of the Schedule appended to the Maharashtra Medical Practitioners Act, 1961 (Mah. XXXVIII of 1961) who are registered in the registers maintained under that Act and who have passed the examination in the course prescribed by Government Resolution, Urban Development, Public Health and Housing Department, No. DRG. 1165/79749/V, dated the 30th Novemeber, 1967, as persons practising the modern scientific system of medicine for the purposes of the Drugs and Cosmetics Act, 1940 (23 of 1940).

१९६९ नंतर संपूर्ण भारतात एकच एक बी.ए.एम.एस. कोर्स चालू व्हावा.

त्यातील शैक्षणिक सुविधांचे नियंत्रण एकाच पद्धतीने केंद्रीय स्तरावर व्हायला हवे हा विचार भक्कमपणे पुढे आला व भारताचे राष्ट्रीय वैद्यक आयुर्वेद Suppliment by modern advances या प्रकारचे हवे व म्हणून Indian system of medicine चे डॉक्टर्स या पुढील काळात भारतात निर्माण व्हावेत म्हणून १९७० सालात लोकसभेत चर्चा होवून कायदा संमत झाला तो म्हणजे IMCC Act 1970 व त्यानुसार B.A.M.S. ही पदवी आयुर्वेद पदवीधारक म्हणून एकच एक पदवी मान्य केली गेली. त्याचे Modern व Ayurvedic असे स्वतंत्र स्वरूप न ठेवता Fused असे स्वरूप ठेवून त्याचे सिलॅबस, कॉलेजेस पदव्युत्तर संस्था या प्रकारे तपशीलवार सोपी व दर्जात्मक कायदे ठरवले गेले व त्यानंतर संपूर्ण भारतात ते राबवले जातात व याच कायदानुसार पास झालेल्या आयुर्वेद पदवीधारकांची पहिली तुकडी १९७८ सालात सर्वप्रथम रुजू झाली.

मित्रांनो १९७८ साली याप्रमाणे नवीन बी.ए.एम.एस. पिढी म्हणजेच तुमची आमची पिढी ज्यावेळी सर्वप्रथम जेव्हा व्यवसायासाठी उतरली तेव्हा १९७८ मध्येच 2 e.e. III कायद्याखाली त्यावेळच्या नेत्यांनी, संघटनांनी आणि शैक्षणिक क्षेत्रातील मंडळींनी महाराष्ट्र राज्य सरकार व भारतातील सर्वच राज्य सरकारांना Food & Drug rule मधील या व्याख्येत बसवण्यासाठी स्वतंत्र G. R. काढायला लावला पाहिजे का नको?

पण हे घडले नाही कारण त्या काळातील सर्व संघटना, नेते व शैक्षणिक क्षेत्रातील पुढाऱ्यांना नवीन बी.ए.एम.एस. डॉक्टर हा आपल्या समकक्ष आहे हे कधीच वाटत नव्हते खरे तर त्या जुन्या लोकांना आजही भेटलात तर कायद्यात आपण समान आहोत ही भावना आजही त्यांची नाही. म्हणूनच १९७८ पासून तब्बल १९९९ पर्यंत राज्य सरकारने BAMS डॉक्टरांना 2 ee III त टाकण्याकरता कधी G. R. काढण्याचा प्रयत्नच कोणी केला नाही.

१९९८ मध्ये BGCON 98 हा कार्यक्रम असाच ऑक्टोबरमध्ये पुण्यात बालगंधर्व रंगमंदिरात झाला. त्या ठिकाणी पुण्याचे माजी खासदार श्री. आण्णा जोशी व त्यावेळचे आरोग्यमंत्री मा. डॉ.दौलतराव आहेर हे हजर होते. त्याचा कार्यक्रमात त्यांनी आश्वासन दिले की हे राहून गेलेले काम मी करतो तसे त्यांनी

BGA च्या सभेत जाहीर केले. त्यावर ६ महिन्यांचे आत पुण्यातील BGA च्या मंडळींच्या पुढाकारानेच मंत्रालयात मिटींग घेतली गेली. त्या मिटींगला अन्न औषध विभाग महाराष्ट्र राज्य प्रमुख श्री. लखीना, कायदे विभाग - सल्लागार महाराष्ट्र राज्य व डायरेक्टर ऑफ आयुर्वेद BGA चे डॉ. सुहास जोशी, डॉ. आशानंद सावंत, डॉ. नीलमणी बर्वे, डॉ. राजेश पवार, डॉ. कैलास गौड, डॉ. अजित जोग इ. मंडळी हजर होती व सर्वांनी चर्चा करून फेब्रुवारी १९९९ मध्ये महाराष्ट्र राज्य सरकारने त्यापूर्वी काढलेले १९६५ व १९६९ सालचे G. R. रद्द करून नवीन १९९९ चा G. R. Food & Drug rule 2 e.e. III मधील R.M.P. च्या व्याख्येकरता काढला व त्यात A, A-1, D आणि B या सर्व शेड्यूलचा समावेश करून महाराष्ट्रातील नवीन बी.ए.एम.एस. ह्या 2 e.e. III या अधिकाराखाली आले.

GOVERNMENT NOTIFICATION

Ministry of Health and Family Planning
(Department of Health)

Dated 23rd Feb. 1999

Medical Education & Drugs Department,
Mantralaya, Mumbai - 400 32.

Drugs & Cosmetics
Rules, 1945

ORDER

No. CIM 1099/122/CR 25/99/Act- In pursuance the provisional sub-clause (iii) clause (ee) of rule 2 of the Drugs and Cosmetics Rules, 1945 and in suppression of the Government, Order, Urban Development and Public Health Department, No. DRG 1160/699 19-8. Dated the 5th June, 1965, the Government of Maharashtra hereby declares the person holding the qualifications for the time being mentioned

in parts A, A-1, B and D of the Schedule appended to the Maharashtra Medical Practitioners Act, 1961 (Mah. X XVII of 1961), and registered in the register maintained under that Act, although being person not falling within sub-clause (i) or sub-clause (ii) of clause (ee) of the said rule 2, to be person practising the modern scientific system of medicine for the purpose of the Drugs and Cosmetics Act, 1940 (23 of 1940).

By Order and in the name of the Governor Maharashtra.

L. G. Kumare

Deputy Secretary to Government

या घटनेमुळेच फक्त आज महाराष्ट्रातील आयुर्वेद पदवीधारक कायद्याने महाराष्ट्र या राज्याच्या भौगोलिक सीमेअंतर्गत कायद्याने अॅलोपॅथीक औषधे वापरू शकतो. भारतातील इतर बहुसंख्य राज्यात मात्र आजही स्वतःला राष्ट्रीय म्हणवणाऱ्या कोणत्याही संघटनेने हे काम राज्यस्तरावर करून घेतलेले नाही.

या पुढच्या वर्षात माहितीच्या अधिकाराखाली या प्रत्येक राज्यात Food & Drug rule 2 ee III अन्वये G. R. कोणते व कधी निघाले आहेत त्याची माहिती BGA घेईल व ज्या ज्या राज्यात या प्रकारे G. R. काढले गेले नसतील त्या त्या राज्यात या मागणीचा पाठपुरावा करून संपूर्ण भारतातील आयुर्वेदीक डॉक्टरांना अॅलोपॅथी वापरण्याचा अधिकार मिळवून देण्यासाठी देशपातळीवर एक चळवळ उभारेल.

महाराष्ट्र शासन राजपत्र

असाधारण

प्राधिकृत प्रकाशन

महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र अधिनियमांमध्ये तयार केलेले (भाग एक, एक - अ आणि एक - क यांमध्ये प्रसिद्ध केलेले नियम व आदेश यांच्याव्यतिरिक्त) नियम व आदेश

MEDICAL EDUCATION AND DRUGS DEPARTMENT

Matralaya, Mumbai 400032, dated the 25th November 1992

MAHARASHTRA MEDICAL PRACTITIONERS ACT, 1961

No. CIM. 1091/CR-J79/91H (Part V) ACT - In exercise of the powers conferred by the proviso to section 33. read with clause (fa) of section 2 of the maharashtra Medical Practitioners Act. 1961 (Mah. XX VIII of 1961) (hereinafter referred to as "the said Act"), the Government of Maharashtra hereby directs that the Ayurvedic Practitioners enrolled on the State Register of Practitioners of Indian Medicine holding qualification specified in Parts A. B and A-1 of the Schedule appended to the said Act shall be eligible to practise the modern system of medicine which is known as allopathic system of medicine, to the extent of the training the received in that system.

By order and in the name of the Governor of Maharashtra.

Sheela Karnani

Section Officer

(भारतीय चिकित्सा पद्धतीचे पदवीधर हे विषम चिकित्सा पद्धतीच्या (एम.बी.बी. एस. पदवीधरांप्रमाणेच, भारतीय प्रशासकीय सेवेच्या परिक्षेकरिता अर्हताप्राप्त आहेत, अशी जाहीरात रोजगार वार्ता च्या १७ डिसेंबर १९८८ रोजीच्या अंकात केंद्रीय लोकसेवा

आयोगाने प्रसिद्ध केली व सेंट्रल कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडिसीनचे चिटणीस श्री. आर. के. जैन यांनी १६ ऑगस्ट १९८९ रोजी देशभरातील सर्व महाविद्यालयांना या संदर्भात विद्यार्थ्यांना माहिती पुरवावी असे निर्देश देणारे पत्र पाठविले. १९७२ साली सुरु झालेल्या सी.सी.आय.एम. मान्यताप्राप्त अभ्यासक्रमानुसार प्रशिक्षित १९७८ सालापासूनचे बी.ए.एम.एस. पदवीधर हे या सुविधेपासून तब्बल ११ वर्षे वंचित राहिले.)

Central Council Of Indian Medicine

1 -E/6, Swami Ramtirth Nagar,
New Delhi - 55

No. 5- 1/89-EC-CG3 al)

Dated : 16-8-1989

To,

The Principals,

All Colleges of Indian Systems of Medicine

**Subject : Eligibility of I.S.M. Graduates for I.A.S
Examination.**

Sir,

I am directed to draw your kind attention on the subject mentioned above and to inform you that the pursue of eligibility of I.S.M graduates for I.A.S. examination was under consideration of the Central Council since long. The issue was taken up with the Union Public Service Commission. The Union Public Service Commission has forwarded a copy of advertisement published in Employment News, dated 17.12.88. in which the eligibility conditions for Civil Service examination have been laid down. The following is the eligibility condition:

“Note IV - Candidates who have passed the final

professional M.B.B.S. or any other medical examination but have not completed their internship by the time of submission of their applications for the Civil Services (Main) examination will be provisionally admitted to the examination provided they submit along with their application a copy of the certificate from the concerned authority of the University /Institution that they had passed the requisite final professional medical examination. In such cases, the candidates will be required to produce at the time of their interview original degree or a certificate from the concerned competent authority of the University/Institution that they had completed all requirements (including completion of internship) for the award of the Degree."

According to the above, the graduates of Indian Systems of Medicine are covered under other medical examinations. Therefore, the graduates of ISM have been made eligible to appear in the Civil Services Examination 1989.

You are requested to give the publicity of the above amongst the students of your institution so that the graduate of ISM desirous to appear in Civil Services examination may make the efforts.

Yours faithfully,

R. K. Jain
Secretary

Endst. No. 5-1/89/89-DC-(63rd). Dated : 16-8-1989
Copy forwarded for information to all the members of the
Central Council of Indian Medicine

R. K. Jain
Secretary

**Powers, Duties and Functions of
'The Maharashtra Council of Indian Medicine.'**

Under the Provision of the Maharashtra Medical
Practitioners (Amendment) Act, 1961

Subject to such conditions as may be prescribed by or under the provisions of this act. the powers, duties and functions of the council shall be :

- a. To provide for registration of practitioners and to maintain the register.
- b. To hear and decide appeals from any decision of the Registrar.
- c. To prescribe a code of ethics for regulating the professional conduct of registered practitioner
- d. To recommend a registered practitioner to suspend or remove him from register or to take such other disciplinary action against him as may. in the opinion of the council be necessary or expedient.
- e. To hold examinations and to make all necessary arrangements of such examinations.
- f. To conduct the courses of training which were, immediately before the date of commencement of Maharashtra Medical Practitioners (Amendment) Act. 1961. Conducted by the faculty and such other courses as the central councils prescribes by regulations made under clause (i) of Section 36 of the Indian Medical Central Council Act, 1970. leading to the examinations held by the councils and to charge fees for such examinations:
- g. To provide for post-graduate training;
- h. To grant degrees, diplomas and marks of honour.
- i. To award stipends, scholarships, medals, prizes and other

rewards;

j. To recommend recognition of institutions for the purpose of giving instructions for the courses leading to the examinations held by the council, or to recommend the cancellation of such recognition;

k. To recommend the inclusion of any degree, diploma, certificate or award in the Schedule or to recommend the removal of any degree, diploma certificate or award from the Schedule;

l. To prepare, publish, and prescribe text books, and to publish statements of prescribed courses and study;

m. To provide for the maintainance of an adequate standard of proficiency for the practice of the system of Indian Medicine

n. To provide for research in the system of Indian Medicine;

o. To provide for the inspection of recognised institutions, and to require such institutions to furnish such information as may be necessary;

p. To provide for the inspection of any other institutions giving instructions for any of the qualifications included in Schedule.

q. To appoint boards of studies and committees consisting of persons, who may or may not be members of the council, but at least half of the number of such persons shall be medical practioners, registered under any of the laws mentioned in sub-section (1) of section 24, and so lay down the constitution, the duties and the functions of such boards and community

r. Subject to approval of the state Government, to receive donations and to determinate the conditions and to determinise the conditions of acceptance of donations;

s. To exercise such other powers and perform such other duties

and functions as are laid down in this Act, or may be prescribed by rules.

(भारतीय चिकित्सा पद्धती व होमियोपॅथीच्या शिक्षणासंबंधित दि. ८ ते १० जानेवारी १९९७ रोजी या दोन्ही पद्धतीतील तज्ज्ञ मंडळींनी कृती योजनेवर अंमल करण्यासाठी काही सूचना केल्या. या सूचनांची काटेकोर अंमलबजावणी होवून त्या राबविल्या गेल्या तर भारतीय चिकित्सा पद्धतीच्या शिक्षण, व्यवसाय व संशोधनाला एक विश्वासार्ह व सन्माननीय दर्जा प्राप्त होईल.)

DRUGS AND COSMETICS ACT, 1940

Drugs And Cosmetics Rules, 1945. Drugs (price control)
Order, 1995.

Ninth Edition

The Drugs And Cosmetics Rules, 1945

These rules came in force from 21st Dec. 1945

Drugs and Cosmetics Act, 1940

An Act to regulate the import, manufacture, distribution
and sale of drugs (and cosmetics).

No. F 28-10/45-H(I), New Delhi, the 21st December, 1945

PART I

Chapter I

Introductory

Chapter II

The Drugs Technical Advisory Board, The Central Drugs,
Laboratory & The Drugs Consultative Committee.

Chapter III

Import Of Drugs & Cosmetics.

Chapter IV

Manufacture, Sale And Distribution Of Drugs And Cosmetics.

Chapter IV-A

Provisions Relating To Ayurvedic, Siddha And Unani Drugs.

Chapter V

Miscellaneous.

Notifications Under Drugs & Cosmetics Act, 1940

PART II

THE DRUGS AND COSMETICS RULES 1945

In exercise of the powers conferred by Sections 16(2). 12. 33 and 33 (N)I of the Drugs and Cosmetics Act, 1940 (23 of 1940), the Central Government is pleased to make the following Rules-

Part I

Preliminary

1. Short title, extent and commencement.

(1) These Rules may be called the Drugs and Cosmetics Rules 1945.

(2) They extend to the whole of India 2

Commentary

1. Validity of rules : The Drugs and Cosmetics Rules. 1945, being the rules made under the Drugs and Cosmetics Act, have full force and effect as if they were part and parcel of the Act itself: *Prakash Chandra Vs. State of M.P.*. AIR 1976 MP 50 following *Sukhdev Singh Vs. Bhagatram*, (1975) 1 SCC 421, 433.

2. Definitions : In these Rules, unless there is anything repugnant in the subject or context-

(a) "the Act" means the Drugs and Cosmetics Act, 1940 (23 of 1940), as amended from time to time;

(b) "Central licence Approving Authority" means the Drugs Controllar, India, appointed by the Central Government]

(c) "Director" means the Director of the Central Drugs Laboratory;

(d) "Form" means a form set forth in Schedule A;

(dd) Homoeopathic medicines include any drug which is recorded in Homoeopathic provings or therapeutic efficacy of which has been established through long clinical experience as recorded in authoritative Homoeopathic literature of India and abroad and which is prepared according to the techniques of Homoeopathic pharmacy and covers combination of ingredients of such Homoeopathic medicines but does not include a medicine which is administered by parenteral route;]

(e) "Laboratory" means the Central Drugs Laboratory;

(ea) "registered Homoeopathic medical practitioner" means a person who is registered in the Central Register or a State Register of Homoeopathy;] registered in the Central Register or a State Register of Homoeopathy;]

(ee) Registered medical practitioner means a person

(i) holding a qualification granted by an authority specified or notified under Section 3 of the Indian Medical Degrees Act, 1916 (7 of 1916), or specified in the Schedules to the Indian Medical Council Act, 1956 (102 of 1956); or

(ii) Registered or eligible for registration in a medical register of a State meant for the registration of persons practising the modern scientific system of medicine [excluding the Homoeopathic system of medicine]; or

* (iii) Registered in a medical register [other than a register for the registration of Homoeopathic practitioners] of a State, who although not falling within sub-clause (i) or sub-clause (ii) is declared by a general or special order made by the State Government in this behalf as a person practising the modern scientific system of medicine for the purposes of this Act; or

(iv) Registered or eligible for registration in the register of dentists for a State under the Dentists Act, 1948 (16 of 1948) (16 of 1948), or (v) who is engaged in the practice of veterinary medicine and who possesses qualifications approved by the State Government.

Commentary

Registered Medical Practitioners : Anybody who is registered in any State and satisfies other requirements of Rule 2(ee) would be considered a registered medical practitioner for the purpose of the said rule. Hence there is no violation of Rule 65(9) if a licensee of Punjab sells drugs to a medical practitioner registered in Haryana. *Mittal Trading Agency v State of Punjab*, AIR 1983 P&H 236.

A person who practices as a private medical practitioner and sells drugs without a licence, is guilty under Section 18(c) read with Section 27. He cannot be allowed to say that some States had recognised persons who had qualifications similar to his, as registered medical practitioners and negotiations were going on with the Central Government for similar recognition. *PD. Puri v State*, 1975 Cri LJ 1075 (Del.).

(f) "retail sale" means a sale to (whether to a hospital, or a dispensary, or a medical, educational or research institute or to any other person) other than a sale by way of wholesale dealing;

(g) "sale by way of wholesale dealing" means sale to a person for the purpose of selling again and includes sale to a hospital, dispensary, medical, educational or research institution:

Part II

The Central Drugs Laboratory,
Functions Etc.

Part III

[Omitted]

Part IV

Import

Part V

Government Analysts, Inspectors, Licesing Authorities And
Controlling Authorities

Part VI

Sale Of Drugs Other Than Homeopathic Medicines

Part Vi-A Sale Of Homeopathic Medicines

Part VII

Manufacture For Sale Or For Distribution Of Drugs
Other Than Homeopathic Medicines

Part VII-A

Manufacture For Sale Or For Distribution Of Homeopathic
Medicines

Part VIII

Manufacturer For Examination, Test Or Analysis

Part IX

Labelling And Packing Of Drugs Other Than Homeopathic
Medicines

Part IX-A Labelling And Packing Of Homeopathic Medicines

Part X

Special Provisions Relating To Biological And Other Special
Products

Part X-A

Import Or Manufacture Of New Drug For Clinical Trials Or
Marketting

Part X-B

Requirements For The Collection, Storage, Processing And
Distribution Of Whole Human Blood, Human Blood Compo-
nents By Blood Banks And Manufacture Of Blood Products

Part XI

Exemption

Part XII

Standards

Part XIII

Imports Of Cosmetics

Part XIV

Manufacture Of Cosmetic For Sale Or Distribution

Part XV

Labelling, Packing And Standards Of Cosmetics

Part XV (A)

Approval Of Institutions For Carrying Out Tests On
Drugs, Cosmetics And Raw Material Used In Their Manu-
facture On Behalf Of Licensees For Manufacture For
Sale Of Drugs/Cosmetics

Part XVI

Manufacturer For Sale Of Ayurvedic (Including Siddha)
Or Unani Drugs

Part XVII

Labelling, Packing And Limit Of Alcohol In Ayurvedic (Includ-
ing Siddha) Or Unani Drugs

Part XVIII

Government Analysts And Inspectors For Ayurvedic (Including
Siddha) Or Unani Drugs

Part XIX

Standards Of Ayurvedic, Siddha) And Unani Drugs Schedules

Schedules

Schedules A To Y

Part III

Drugs (Prices Control) Order, 1995

The Pharmacy Act, 1948

Introduction

In India there was no restriction to practise the profession of pharmacy. One could practise this profession as any other profession. Persons, having no knowledge and having no

education in pharmacy or pharmaceutical chemistry or pharmacology, were engaged in this profession. Hundreds of cases were brought to the notice of the Government wherein the compounding, mixing, or dispensing of medicines was being done by persons who were not adequately educated in this line. The system was causing great harm to the health of people by wrong compounding, mixing or dispensing. It was found necessary to enact a law for the regulation of the profession and practice of pharmacy. To achieve this goal the Pharmacy Bill, 1947 was introduced in the Legislature which was later referred to the Select Committee. The recommendations of the Select Committee were incorporated in the Bill.

STATEMENT OF OBJECTS AND REASONS

It is desirable that, as in most other countries, only persons who have attained a minimum standard of professional education should be permitted to practise the Profession of Pharmacy. It is accordingly proposed to establish a Central Council of Pharmacy, which will prescribe the minimum standards of education and approve courses of study and examinations for Pharmacists, and Provincial Pharmacy Councils, which Will be responsible for the maintenance of provincial registers of qualified pharmacists. It is further proposed to empower Provincial Governments to prohibit the dispensing of medicine on the prescription of a medical practitioner otherwise than by, or under the direct and personal supervision of, a registered pharmacist.

Inspection.-(1) A State Council may, with the previous sanction of the State Government, appoint Inspectors having the prescribed qualifications for the purposes of Chapters III, IV and V of this Act.

An Inspector may :

(a) inspect any premises where drugs are compounded or dispensed and submit a written report to the Registrar;

(b) enquire whether a person who is engaged in compounding or dispensing of drugs is a registered pharmacist;

(c) investigate any complaint made in writing in respect of any contravention of this Act and report to the Registrar;

(d) institute prosecution under the order of the Executive Committee of the State Council;

(e) exercise such other powers as may be necessary for carrying out the purposes of Chapters III, IV and V of this Act or any rules made thereunder.

(3) Any person wilfully obstructing an Inspector in the exercise of the powers conferred on him by or under this Act or any rules made thereunder shall be punishable with imprisonment for a term which may extend to six months, or with fine not exceeding one thousand rupees, or with both.

(4) Every Inspector shall be deemed to be a public servant within the meaning of section 21 of the Indian Penal Code (45 of 1860).]

REGISTRATION OF PHARMACISTS

Preparation and maintenance of register. - (1) As soon as may be after this chapter has taken effect in any State, the State Government shall cause to be prepared in the manner hereinafter provided a register of pharmacists for the State.

(2) The State Council shall as soon as possible after it is constituted assume the duty of maintaining the register in accordance with the provisions of this Act.

(3) the register shall include the following particulars, namely : the full name and residential address of the registered

person; the date of his first admission to the register; his qualifications for registration; his professional address, and if he is employed by any person, the name of such person; such further particulars as may be prescribed.

Penalty for falsely claiming to be registered.

(1) If any person whose name is not for the time being entered into the register of the State falsely pretends that it is so entered or uses in connection with his name or title any words or letters reasonably calculated to suggest that his name is so entered, he shall be punishable on first conviction with fine which may extend to five hundred rupees and on any subsequent conviction with imprisonment extending to six months or with fine not exceeding one thousand rupees or with both:

Provided that it shall be a defence to show that the name of the accused is entered in the register of another State and that at the time of the alleged offence under this section an application for registration in the State had been made.

(2) For the purposes of this section - it shall be immaterial whether or not any person is deceived by such pretence or use as aforesaid; the use of the description "pharmacist", "chemist", "druggist", "pharmaceutist", "dispenser", "dispensing chemist", or any combination of such words I (or of any such Word with any other word) shall be deemed to be reasonably calculated to suggest that the person using such description is a person whose name is for the time being entered in the register of the State; the onus of proving that the name of a person is for the time being entered in the register of a State shall be on him who asserts it.

अधिक माहितीसाठी :

डॉ. प्रसाद आंबिकर, 9822015574